

Átmenet a káoszból kozmoszba, avagy az apokalipszis reményt adó végkicsengése különös tekintettel a személyköztiségre

Az *apokalipszis* szó hallatán az emberek többségének általában a Jelenések könyve, illetve az abban lefestett szörnyű események, vagy a „*Dies irae*” kezdősorai jutnak eszükbe. A dermesztő eseménysorok fókuszba helyezése, illetve a rájuk való asszociáció olyannyira jellemző (lásd korunk filmiparának produktumait), hogy a köznyelvben és -gondolkodásban az apokalipszis mára a kataklizma váltófogalma lett. Azonban a Jelenések könyve kezdő szavai a következők: „*Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ [...]*” (Jel 1,1), vagyis „Jézus Krisztus apokalipszise [...]”, ahol az „*ἀποκάλυψις*” a kinyilatkoztatás, leleplezés, megvilágítás szavakkal adható vissza.¹

Azonban miféle kinyilatkoztatásról van itt szó? Az apokalipszis viszonylag közismert ókori műfaj, így nem meglepő, hogy több ilyen témájú és stílusú mű is született (az említett Jelenések könyvén kívül például Péter apokalipszise, Pál apokalipszise stb.), ezen iratok közül azonban egyedül Jelenések könyve számít kánoni iratnak. Ennek a műfajnak egy jellemző sajátossága, hogy vigaszt és reményt ad különösen is kritikus történelmi időben,² amikor egy közösségre rendkívüli mértékű nyomás nehezedik, a rossz jelenléte pedig már-már elviselhetetlenné válik. Ebben a lehetetlen helyzetben érkezik az az epifániaszerű isteni közbeavatkozást hirdető jó hír, amely a hirtelenséggel bekövetkező isteni igazságszolgáltatás, isteni „rendrakás”, avagy az „új” kozmosz megalkotásának katartikus eseményével válaszol a fennálló kaotikus helyzetre.³ Az emberi passzivitást és isteni aktivitást hangsúlyozó műfaji sajátosság mellett egy további jellegzetesség a feltárás. Ez a revelatorikus momentum arra mutat rá, hogy az események menete nem rapszodikus, hanem egy előre meghatározott, a mennyei „könyvekben” rögzített „menetrend” szerint zajlik (vö. Dán 7; Jel 5), azaz teleologikus. Ezen könyvek tartalmának a meghatározott időben történő „napvilágra kerülése” révén tekinthetnek be egyesek az isteni misztériumba (vö. Ef 3,3). Aki pedig

---

¹ Jézus Krisztus apokalipszise az újszövetségi szóhasználatban az ő dicsőséges megjelenését, epifániáját jelenti (lásd például 1Pt 4,13-ban az „*ἀποκαλύψει τῆς δόξης*” kifejezést).

² Ilyen volt például a IV. Antiokhosz Epiphanész féle erőszakos hellenizációs kísérlet, vagy a Jelenések könyve írójának korában kibontakozó krízishelyzet.

³ Nem véletlen, hogy az első teremtéstörténet jellegzetes toposza, nevezetesen a kaotikus vízmotívum is helyet kap egyes apokaliptikus víziókban (vö. Dán 7; Jel 13). A vízmotívum részleteit tekintve lásd például Levenson (1988), Tsumura (2005) vagy Boyle (2019) munkáját.

részesül ebben a kinyilatkoztatott titokban az „boldog” (*μακάριος*) (vö. Jel 1,3), ami újfent megerősíti apokalipszis örömhír jellegét.

Ennyi, a műfaji jellemzőket röviden összegző bevezető után szeretnék visszatérni arra a gondolatra, hogy az apokalipszis valójában örömhír, ami a zűrzavar és felfordulás után elhozza a harmóniát, szimfóniát.⁴ Az alkalmazott képek a költői „hatáskeltés” eszközei, amelyek a rossz abszurditását, groteszk jellegét és végső bukását akarják hangsúlyozni. Ez a fajta karikírozás teremt meg azt a hátteret, melyhez képest az isteni intervenció feszültségoldó hatása különösen is elemi erejű. A hitványság pedig még inkább tragikomikus lesz, ha figyelembe vesszük, hogy a gonosz minden fennhézása ellenére, valójában Isten van „nyeregben”, s így a kontraszt különösen élessé válik. Összességében tehát ezek a képek azt tanúsítják, hogy az emberlét nincs reménytelenségre kárhozthatva, hanem a mennyei világgal való szellemi egység helyreállítása irányába halad (vö. Jel 21). Mindez pedig a középkori keresztény teológiában megjelenő „*visio beatifica*” (Isten boldog színelátása), vagy az ókeresztény hagyományban használt „*theozsisz*” (átistenülés) kifejezés eszkatologikus kiteljesedésének is mondható. Következésképpen az embernek a fizikain, a szenzuálisan tapasztalhatón túl van egy eminensen szellemi rendeltetése és célja.

A fentiekben említett célratartottság azonban sosem egyéni, hanem mindig közösségi. Az ember ugyanis ebben a gondolkodási keretben korántsem individuum, hanem léténél fogva közösséghez rendelt valóság. Így az egyéni kiteljesedéstől lehetetlen elválasztani a közösségi kiteljesedést, s viszont, a valódi közösségi kiteljesedés feltétlenül magával hozza az egyén kiteljesedését. Vagyis az eszkatologikus beteljesedés valójában a személyes kapcsolatokban bekövetkező alapvető fordulatot tárja tekintetünk elé. Ez a fordulat a másikhöz való őszinte odafordulásban, az önérdek felszámolásában, tehát a valódi emberi nagyság (vö. Mk 10,42–43) kibontakozásában áll. Valójában e sorok egyben azt a felszólítást is magukban hordozzák, hogy az ember törekedjen teljes értékű kapcsolatok kialakítására, haladja meg saját határait, hogy a másik emberhez való odafordulás révén betekinthesse az isteni világba (vö. Mt 5,43–45).

Egyáltalán nem véletlen, ha ezen a ponton a *perszonalizmus* irányzata és Martin Buber alakja jut eszünkbe. A szóban forgó szerző ugyanis különösen nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy az ember, az „én”, alapvetően egy izolálhatatlan valóság, amely szükségképpen feltételez egy „te”-t. Buber minőségileg különbséget tesz az „én–te”, valamint az „én–az” viszony között (Buber 2017, 55–56). Az előbbi reláció komolyan veszi a másik személyt, s objektivációtól mentes konkrét és közvetlen valóságtapasztalást tesz lehetővé,

---

⁴ A szimfóniát itt szó szerinti értelmében veszem (együtthangzás), hiszen Jelenések könyve többször hasonlítja a szellemi célba érést egyfajta „mennyei örömódához” (vö. Jel 15,2–3).

melyben a „te” a maga nagyszerűségében és méltóságában mutatkozik meg (Buber 2017, 49). Ezzel szemben az utóbbi eldologiasítja, tárgyiasítja, sőt, adott esetben aprólékos elemzés tárgyává teszi a másikat. Ebben a vonatkozásban viszont a közvetlenség a maga bensőségességében lefokozódik.

Az eddigieket összegezve, az apokalipszis örömteli üzenetére szeretném még egyszer ráirányítani az olvasó tekintetét, amely üzenet az összes nehézség ellenére is az emberi viszonyrendszernek és a valóság egészének a helyreállítását hangsúlyozza. Ehhez azonban az embernek fel kell ismernie az „én–te” reláció alapvetően elsődleges voltát az „én–az” viszonyhoz képest Weissmahr (1978, 103–106). E megállapítással összhangban álljon itt egy buberi idézet (Buber 2017, 55):

„A létező az ember számára vagy vele szembenéző valóság, vagy tárgy. A létezőhöz való kétarcú viszonyban – a találkozásban a szembenéző valósággal, és a tárgy szemlélésében – épül föl az emberi lényeg. Ez nem két megjelenésforma, hanem a létezővel való emberi egzisztálás két alapl módja. A gyermek, aki anyját szólítja, és a gyermek, aki nézi – pontosítva a példát: a gyermek, aki az anyát a szemébe néző néma pillantással megszólítja, és a gyermek, aki az anyjára mint bármely más objektumra veti a tekintetét –, jól mutatja a kétarcúságot, amelyben áll és fennáll az ember. [...] Magának az emberi létezésnek a kettős struktúrája nyilvánul itt meg: mivel ez az egzisztenciánk létezőkhöz való viszonyának két alapformája, ezért magának az egzisztenciának két alapformája is egyben: az egyik az Én–Te, a másik az Én–Az.”

A fenti sorok jól rámutatnak az interperszonalitás transzempirikus, reflexiót megelőző jellegére. Ezenkívül – egyes fentebb idézett evangéliumi szakaszokhoz hasonlóan – burkoltan fel is szólít önmagunk határainak átlépésére a másik irányába. E törekvés megvalósulása azonban egyedül az apokalipszis kifejezhetetlen örömét elhozó (vö. 1Kor 2,9), a minden távolságot meghaladó és felülmúló, a lét lehetőségi feltételét jelentő szabad feltétlenség irányából jöhet (vö. Mk 10,27).

Irodalom

- Biblia, Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás (2015): 6. kiadás, ford. Gál Ferenc, Gál József, Gyürki László, Kosztolányi István, Rosta Ferenc, Szénási Sándor és Tarjányi Béla. Budapest, Szent István Társulat.
- Boyle, Marjorie O'Rourke (2019): The beginning of chaos for Genesis. *Journal for the Study of the Old Testament*, 43, 588–606.

- Buber, Martin (2017): *Istenfogyatkozás, Vizsgálódások vallás és filozófia kapcsolatáról*. Ford. Gáspár Csaba László. Budapest, Typotex.
- Levenson, Jon D. (1988): *Creation and the Persistence of Evil: The Jewish Drama of Divine Omnipotence*. Princeton, NJ, Princeton University Press.
- Nestle, Eberhard és Aland, Kurt eds. (1995): *Novum Testamentum Graece*. 27. revideált kiadás. Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart.
- Tsumura, David Toshio (2005): *Creation and Destruction: A Reappraisal of the Chaokampf Theory in the Old Testament*. Winona Lake, IN, Eisenbrauns.
- Weissmahr Béla (1978): *Bevezetés az ismeretelméletbe*. Róma, Dario Detti.